

ШУМЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ”
КАТЕДРА „ГЕОГРАФИЯ И МЕТОДИКА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО
ГЕОГРАФИЯ“

KONSTANTIN PRES LAVSKY UNIVERSITY OF SHUMEN
DEPARTMENT OF GEOGRAPHY AND METHODOLOGY OF TEACHING GEOGRAPHY

СБОРНИК ДОКЛАДИ

ЧЕТВЪРТА МЕЖДУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЯ
„ГЕОГРАФСКИ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЕ“

30 - 31 ОКТОМВРИ 2015 Г., ШУМЕН

PROCEEDING PAPERS

FOURTH INTERNATIONAL CONFERENCE
„GEOGRAPHICAL SCIENCES AND EDUCATION”

30 - 31 OCTOBER 2015, Shumen

Университетско издателство
„Епископ Константин Преславски”

Отговорен редактор

доц. д-р Димитър Владев

Редакционна колегия

проф. д-р Стела Дерменджиева

доц. д-р Милен Пенерлиев

доц. д-р Светла Станкова

Университетско издателство „Епископ Константин Преславски”

ISBN 978-619-201-105-5

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРИРОДНА ГЕОГРАФИЯ

ПРОБЛЕМИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ЛЕСА И СТЕПИ	7
Светлана Гришко	
КАРТОГРАФИРАНЕ НА РИСКА ПРИ БОРБАТА С ГОРСКИ ПОЖАРИ В РЕГИОНАЛНА ДИРЕКЦИЯ ПО ГОРИТЕ – ИСТАНБУЛ	11
Веселин Пейчев, Суат Кетен, Димитър Димитров	
АНТРОПОКОНСТРУКТИВНИ МОРФОСКУЛПТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ НА РЕЛЕФА НА ТЕРИТОРИЯТА НА ГРАД ПЕРНИК	16
Владимир Власков	
СЪВРЕМЕННИ ТЕНДЕНЦИИ НА АНТРОПОГЕННОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ И СТОПАНСКО УСВОЯВАНЕ В БЪЛГАРСКАТА ЧАСТ НА ВЛАХИНА	23
Светослав Николов	
СТРУКТУРНА ГЕОМОРФОЛОГИЯ НА ЛИСА ПЛАНИНА	30
Димитър Владев	
МОРФОСТРУКТУРНО ПРОУЧВАНЕ НА ЛИЛЯКСКОТО ПЛАТО	35
Димитър Владев	
ХАРАКТЕР И ВЪЗРАСТ НА КОТЛОВИННИТЕ МОРФОСТРУКТУРИ В ИЗТОЧНИЯ ПРЕДБАЛКАН	41
Цанко Цанков, Светла Станкова	
ОСНОВНИ ЕТАПИ В РАЗВИТИЕТО НА КАРСТОЛОГИЯТА В БЪЛГАРИЯ	45
Звезделина Айдарова, Лидия Семерджиева, Десислава Христова, Ангел Велчев	
ВЪРХУ НЯКОИ ОСОБЕНОСТИ НА КАРСТОВИТЕ ЛАНДШАФТИ В РИДА КАМЪКА (МАЛА ПЛАНИНА)	52
Зорница Чолакова, Ангел Велчев, Илия Тамбураджиев	
ГЕОГРАФСКИТЕ ОБРАЗИ – ОБЕДИНЯВАЩ ЕЛЕМЕНТ МЕЖДУ ГЕОГРАФСКИТЕ НАУКИ	58
Калина Милкова, Митко Митев	
МЕТОДЪТ DRESPI. ПОКАЗАТЕЛИ ХАРАКТЕРИЗИРАЩИ МИГРАЦИЯТА НА АРСЕНА В ЗАЛИВНАТА ТЕРАСА НА РЕКА ОГОСТА МЕЖДУ СЕЛО МАРТИНОВО И ЯЗОВИР „ОГОСТА“	64
Велимира Стоянова, Емилия Черкезова, Ангелина Митрева	
ВЪРХУ ВРЕМЕВАТА ПОЯВА НА МАКСИМАЛНИЯ ОТТОК, ОПРЕДЕЛЕН ПРИ НЕПРЕКЪСНАТИ И ПРИ СРОЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ	71
Красимира Начева	
ГЕОЕКОЛОГИЧНИ ПРОБЛЕМИ ВЪВ ВОДОСБОРНИЯ БАСЕЙН НА РЕКА САЗЛИЙКА	77
Димитър Желев	
КАЧЕСТВЕНО СЪСТОЯНИЕ НА РЕЧНИТЕ ВОДИ В ДУНАВСКАТА ОТТОЧНА ОБЛАСТ	84
Кристина Гърциянова, Мариан Върбанов	
ОЦЕНКА НА ВОДНИТЕ РЕСУРСИ НА РЕКА БОТУНЯ В УСЛОВИЯТА НА ЗАСУШАВАНЕ	91
Йордан Димитров	

ХИДРОЛОЖКИ РЕЖИМ НА Р. БАТОВА – АНАЛИЗ И КОНКРЕТНИ ПАРАМЕТРИ	98
Анна Йорданова, Весела Райнова	
КОМПЛЕКСНА ОЦЕНКА НА КАЧЕСТВОТО НА ПОВЪРХНОСТНИТЕ ВОДИ НА Р. БАТОВА	103
Весела Райнова, Анна Йорданова	
ГЕНЕЗИС И ЕВОЛЮЦИЯ НА РЕЧНАТА ДОЛИНА НА РЕКА БЛАГОЕВГРАДСКА БИСТРИЦА МЕЖДУ СЕЛО БИСТРИЦА И ГРАД БЛАГОЕВГРАД	112
Мирослав Иванов	
ЦИКЛИЧНИ ИЗМЕНЕНИЯ НА ШИРОЧИНАТА НА ПЛАЗОВЕ ПО СЕВЕРНОТО БЪЛГАРСКО ЧЕРНОМОРСКО КРАЙБРЕЖИЕ В УСЛОВИЯТА НА ПОВИШАВАНЕ НА МОРСКОТО НИВО	120
Димитър Димитров, Веселин Пейчев, Петко Димитров	
ЧЕРНОМОРСКИЯТ КОНТИНЕНТАЛЕН ШЕЛФ В КОНТЕКСТА НА ЕВРОПЕЙСКАТА ПРАИСТОРИЯ	125
Преслав Пеев	
ОТНОСНО ХАРАКТЕРА И ГЕНЕЗИСА НА ПЯСЪЦИТЕ, ВЪРХУ КОИТО Е РАЗПОЛОЖЕН КЪМПИНГ „ЮГ“	130
Галин Петров	
ПАЛЕОЕКОЛОГИЧНИ УСЛОВИЯ ПРЕЗ ГОРНИЯ ПЛЕЙСТОЦЕН И ХОЛОЦЕНА В РАЙОНА НА ПАША ДЕРЕ	138
Райна Христова, Ивалена Вълчева-Георгиева	
КЛИМАТЪТ – НЕИЗВЕСТЕН И ЗАГАДЪЧЕН	144
Цветелина Ценова	
ПРИРОДНИ БЕДСТВИЯ - СЪЩНОСТ, ПРОЯВЛЕНИЕ И КЛАСИФИКАЦИЯ	150
Росен Илиев	
ИЗМЕНЕНИЯ НА СЕЗОННИТЕ ВАЛЕЖИ В СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА 1961–2010 Г.	155
Нина Ченкова	
ГИС–БАЗИРАН СЪВРЕМЕНЕН ПОЛЕНОВО–КЛИМАТИЧЕН КАЛИБРАЦИОНЕН СЕТ ОТ ИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ	161
Стоян Вергиев, Марияна Филипова-Маринова	
<i>ОБЩЕСТВЕНА ГЕОГРАФИЯ</i>	
СВИЦОВ И БЪЛГАРСКАТА ВЪЗРОЖДЕНСКА ГЕОГРАФИЯ	167
Тихомир Личев	
ГЕОГРАФИЯ НА РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА НАУЧНИЯ ПОТЕНЦИАЛ НА ИСТОРИЧЕСКАТА БЪЛГАРИСТИКА В УКРАИНА	172
Сергей Пачев	
ЩРИХИ ЗА ЕМИГРАЦИЯТА В БЪЛГАРИЯ В ПЕРИОДА НА ПАЗАРНО СТОПАНСТВО	178
Мария Шишманова, Владимир Караджов	
ОТ ЕКЗАРХИЯ КЪМ БЪЛГАРСКА ДЪРЖАВНОСТ. ГЕОГРАФСКИ БЕЛЕЖКИ	187
Атанас Дерменджиев	

МИГРАЦИОННИ НАГЛАСИ СРЕД БЪЛГАРСКИТЕ СТУДЕНТИ ПРЕЗ 2015. НАСОКИ И НАЧИНИ НА ФОРМИРАНЕ	191
Владимир Караджов	
НАЦИОНАЛНИ СПЕЦИФИКИ НА ДИНАМИКАТА НА ПЧИ В БЪЛГАРИЯ	196
Калина Милкова, Христо Доков	
БЪЛГАРИТЕ В ТАВРИЯ: КУЛТУРНО-ГЕОГРАФСКО ПРОУЧВАНЕ	202
Наталия Краско	
НАСЕЛЕНИЕТО В ЮЖНОТО ЛУДОГОРИЕ	208
Красимира Колева, Десислава-Девора Атанасова	
РЕГИОНАЛНАТА ПОЛИТИКА И ИНТЕЛИГЕНТНИТЕ ГРАДОВЕ	214
Мария Шишманова	
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ГРАДСКИТЕ ЗОНИ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ (НА ПРИМЕРА НА ГРАДОВЕТЕ СОФИЯ И СТАРА ЗАГОРА)	221
Нено Димов, Мая Георгиева	
РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ НА ДУНАВСКИТЕ СЕЛИЩА И ПРИСТАНИЩА В СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ.	228
Камен Петров	
НАИМЕНОВАНИЯ НА НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА В СЕВЕРНОТО ПРИАЗОВИЕ	233
Валентина Пачева	
НЕДВИЖИМОТО КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО В ОБЛАСТ ШУМЕН КАТО РЕСУРС ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА	240
Мария Грозева	
ОБЕКТИ ПОД ЕГИДАТА НА ЮНЕСКО В БЪЛГАРИЯ	247
Антоанета Стойнева	
ЗНАЧЕНИЕ НА ПАМЕТНИЦИТЕ НА СВЕТОВНОТО КУЛТУРНО И ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО В БЪЛГАРИЯ КАТО ТУРИСТИЧЕСКИ РЕСУРСИ	253
Ивайло Владев	
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА САПАРЕВА БАНЯ	261
Гергана Николова	
ПОВЕДЕНИЕ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ УСЛУГИ ОТ ЕС	266
Милена Стоянова	
ОСНОВНИ ТУРИСТИЧЕСКИ РЕСУРСИ НА ПОРТУГАЛОГОВОРЕЩИТЕ СТРАНИ	271
Светлана Страхилова	
ВЛИЯНИЕ НА ГЕОПОЛИТИЧЕСКИТЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ВЪРХУ ПРОСТРАНСТВЕНОТО РАЗВИТИЕ НА ТРАНСПОРТНАТА ИНФРАСТРУКТУРА В СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ	274
Димитър Димитров	

ГЕОГРАФСКО ОБРАЗОВАНИЕ

ОБРАЗОВАТЕЛЕН ПОТЕНЦИАЛ НА ИНТЕРАКТИВНО ОБУЧЕНИЕ ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИК	280
Стеля Дерменджиева	
АСОЦИАЦИЯ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ГЕОГРАФИ И РЕГИОНАЛИСТИ (АПГР) – МОТИВАЦИОННИ ЦЕЛИ, ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И СТРАТЕГИЧЕСКИ ЗАДАЧИ	291
Марин Русев	
ГЕОГРАФСКАТА ИНФОРМАЦИЯ И ДИГИТАЛНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ В ПЕТИ КЛАС	296
Петя Събева	
ЕЛЕКТРОННИТЕ УЧЕБНИЦИ ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА–РЕСУРС ИЛИ РАКУРС В ПРОЦЕСА НА ОБУЧЕНИЕ	301
Росица Владева	
ЗА КОНТРОЛА В ОБУЧЕНИЕТО ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА В ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП	307
Росица Владева, Пенка Русева	
ДЕЙНОСТИ В ИЗВЪНКЛАСНА СРЕДА ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА ПРИ РАБОТА ПО ЕВРОПЕЙСКИ ПРОЕКТ	313
Росица Владева, Илиана Десподова	
УЧИТЕЛСКИ КОМПЕТЕНЦИИ И ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ СТАНДАРТИ ЗА УЧИТЕЛИ – ЕДНА ЕВРОПЕЙСКА ПРАКТИКА	319
Боянка Димитрова	
ГЕОГРАФСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ В РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЯ – СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ	326
Тамара Драганова	
ОЦЕНЯВАНЕТО ПО ГЕОГРАФИЯ В Р БЪЛГАРИЯ И Р ХЪРВАТИЯ	335
Тамара Драганова, Ката Магаш	
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ ВЪПРОСИ НА ГЕОГРАФИЯ НА СТРАНИТЕ В СРЕДНОТО УЧИЛИЩЕ	342
Лъчезар Йорданов	
УЧЕНЕ ЧРЕЗ СТАНЦИИ В ПЪРВА ЕЗИКОВА ГИМНАЗИЯ, ГР.ВАРНА	347
Мария Симеонова	
ЧРЕЗ ИГРИ И ПРОЕКТИ КЪМ ПОВИШАВАНЕ НА АКТИВНОСТТА И УСВОЯВАНЕ НА ЗНАНИЯ И УМЕНИЯ НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ ЕТНИЧЕСКИТЕ МАЛЦИНСТВА	353
Мариана Петкова и Петя Ангелова	
ПРОБЛЕМИ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ОТЕЧЕСТВЕНА ГЕОГРАФИЯ В БЪЛГАРСКИТЕ НЕДЕЛНИ УЧИЛИЩА В ЧУЖБИНА И ВАРИАНТИ ЗА ТЯХНОТО ПРЕОДОЛЯВАНЕ	357
Илиана Илиева-Дъбова	
ИДЕЕН ПРОЕКТ ЗА ДЕТСКА КАРТА НА СВЕТА	364
Рада Митева	
ОСНОВНИ ЕТАПИ И ПЕРИОДИ ОТ РАЗВИТИЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО В КРАЛСТВО ТАЙЛАНД	371
Ангел Шериллов	
СОЦИОИКОНОМИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ ОТ РАЗВИТИЕТО НА ТРАНСПОРТА В РЕПУБЛИКА КИПЪР	377
Поля Йорданова	

ГЕОГРАФИЯ НА РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА НАУЧНИЯ ПОТЕНЦИАЛ НА ИСТОРИЧЕСКАТА БЪЛГАРИСТИКА В УКРАИНА

Сергей Пачев

GEOGRAPHY OF DISTRIBUTION OF THE SCIENTIFIC POTENTIAL OF THE HISTORICAL BULGARIAN STUDIES IN UKRAINE

Sergiy Pachev,

Abstract: Bulgarian studies is a complex of sciences about Bulgaria and Bulgarians. One of the tasks of Geography of the science is to study the territorial placement of scientific potential. Among the countries where Bulgarian studies has developed considerably, one of the first places occupied Ukraine. The concentration of scientific potential of Bulgarian studies in Ukraine has raised in the old center of Slavic Studies (Kiev, Kharkov, Odessa, Lvov) and in the regions close to the places of compact settlement of the Bulgarian Diaspora (Odessa, Nikolaev, Zaporozhye regions).

Key words: Historical Bulgarian studies, Ukraine, scientific potential, territorial placement.

Географията на науката все повече се налага като важен дял от социалната и икономическата география поради увеличаването на значението на науката в обществения живот. Една от най-важните задачи става изучаването на териториалното разпределение на научния потенциал, включително в контекста на отделните направления в науката.

Българистиката, утвърждаваща мястото на България в съвременния свят, е своеобразен комплекс от науки за България и българите. При това усилията на българските учени се допълват съществено от чуждестранната българистика, която има важна роля за изучаването и популяризацията на българското историческо и културно наследство по света.

Украйна заема едно от челните места сред страните, в които изучаването на историята на България достига сериозни резултати през XX век и продължава да се развива активно и през XXI век. Тези традиции имат своите корени в XIX век, но съвременната украинска историческа българистика се основава на достиженията на следвоенния период (от средата на 40-те до края на 80-те години) на XX век. Именно тогава се поставят основите на нейните научни центрове и школи, формират се отличителните ѝ особености на фона както на съветската, така и на световната българистика.

Отчитайки гореказаното, се налага да анализираме особеностите, определящи географията на разпределение на научния потенциал на украинската историческа българистика в периода от средата на 40-те до края на 80-те години на XX век и досега.

Традициите в проучванията на българската история в Украйна водят началото си от XIX и началото на XX в. във връзка с развитието на историческата славистика. Научните кадри от този период се намират в големите университетски центрове – Харков, Одеса, Киев. Там са работили Н. Мурзакевич, А. Скалковски, И. Срезневски, В. Григорович, М. Дринов, М. Попруженко и др. Някои от тях са успели да работят плодотворно както на полето на украинската, така и на руската наука.

През 20-те години на XX век обаче е налице упадък на българистиката в Украйна (както и навсякъде в СССР). А през времето на сталинските репресии през 30-те години славистиката в СССР е почти напълно унищожена. Новият етап в развитието на българистиката в Украйна (всъщност нейното възраждане в общото русло на съветската славистика като междудисциплинарен научен комплекс) става възможен едва след Втората световна война.

В първите следвоенни години изследванията по история на България в Украйна се възстановяват преди всичко в места, където славистиката е била традиционно развита още

през XIX в. – в университетите в Киев, Харков, Одеса, Лвов. На този етап научният потенциал на историческата българистика в Украинската ССР е още малък. Той е представен от отделни изследователи, разпръснати в различни институции. Например в Харков започва дейността си С. И. Сиделников, в Киев – В. А. Жебокрички и И. А. Василенко, в Лвов – А. С. Бейлис и Б. И. Распутнис, в Одеса – И. В. Ганевич.

Следващият етап в развитието на научния потенциал на украинската историческата българистика през 50-те – 80-те години е свързан с формирането на съответните научни школи преди всичко в Харков и Киев. Допълнително някои представителите на тези школи продължават изследователската си дейност по българистика в други градове (където попадат по разпределение или се прибират в родните си университети или институти, от които са дошли в Киев или Харков за аспирантура). Така се появяват научни кадри на историческата българистика в Ивано-Франковск, Донецк, Ровно, Полтава, Симферопол, Каменец-Подолски, Днепропетровск, Горловка, Луганск, Луцк и други градове. В някои от тях по-късно се формират нови научни центрове по българистика.

Най-известната школа на историческата българистика в Украйна в следвоенния период се създава в Харков. Възникването ѝ е свързано с името на професор С. И. Сиделников. Нейно институционно ядро става Катедрата по нова и най-нова история в Харковския държавен университет „А. М. Горки (сега–Харковски национален университет „В. Н. Каразин“). След войната С. И. Сиделников, който е започнал своята научна дейност в Ленинград и Сталинград, се установява в Харков, продължавайки занятията по българистика – отначало в Харковския педагогически институт „Г. С. Сковорода“ (1945–1956г.), а по-късно – в Харковския държавен университет „А. М. Горки“. С. И. Сиделников е един от най-авторитетните съветски специалисти по проблемите на новата история на България, българското националноосвободително движение [5], [6].

Вследствие на естествената смяна на поколенията от края на 70-те години на XX век лидер на Харковската школа по българистика става Г. Н. Попов (специализирал най-нова история на България, по-точно проблеми на културното развитие на НРБ, съветско-българските културни връзки, историография на българистиката и славистиката), а от втората половина на 80-те години – Г. Й. Чернявски (отличава се с разностранни научни интереси в областта на българистиката: история на работническото движение в България, история на руско-българските и съветско-българските връзки, историография, персоналии) [4, с. 3], [10, с. 11].

С.И. Сиделников се изгражда като учен в предвоенните години извън пределите на УССР, а Г.Н. Попов и Г. Й. Чернявски са изцяло възпитаници на Харковската историческа школа.

В 60–80-те г. в Харковския държавен университет „А. М. Горки“ продължават научна дейност на полето на българистиката В. В. Бойко, Н. П. Подлесни, С. Ю. Страшнюк, А. И. Тумаков, А. П. Чижов и други изследователи [12, с. 53, 422, 503, 541, 618].

Още едно ядро на историческата българистика в следвоенните години се създава в Харковския държавен институт за култура (до 1964 г. – Харковски държавен библиотечен институт, а от 1998 г. – Харковска държавна академия за култура). Във втората половина на 40-те – началото на 60-те г. в това висше учебно заведение работи И. С. Илчук, специализирала в изучаването на живота и дейността на М. С. Дринов. По-нататъшното развитие на българистиката е свързано с името на Г. И. Чернявски, работил тук до средата на 90-те години. С института за култура също така дълги години е свързана научната биография на Н. Н. Канистратенко и С. В. Потрашков [12, с. 222, 245, 434].

Освен това, значение има и разширяването на присъствието на научите кадри историци българи и в другите вузове на Харков: в медицинския, инженерно-икономическия, авиационния институт, в института за физическа култура (С. Ю. Лукаш, Н. П. Подлесни, П. Т. Рущенко, М. Г. Станчев) [12, с. 320, 422, 457, 494].

Представителите на Харковската школа работят впоследствие в Симферопол (Л. А. Пашковски), Донецк (Н. И. Туривненко) и други градове. Така научният потенциал на историческата българистика се разпространява в другите региони на Украйна. В

Донецкия университет, освен от Н. И. Туривненко, в различни години българистиката е била представена от С. Ш. Гринберг, А. В. Крапивин и други учени [12, с.407, 543,137, 286].

В Киев в първите следвоенни години историците българисти се групират едновременно в структурите на университетската и на академичната наука – в Киевския държавен университет „Т. Г. Шевченко“ и в Института по история на АН УССР. И в първия, и във втория случай това е свързано с името на В. А. Жебокрицки (1906 – 1975), който е известен преди всичко като основател на следвоенната научна школа на историческата славистика и балканистика в Киевския университет.

Преди завършването на Втората световна война В. А. Жебокрицки защитава кандидатска дисертация на тема „Политика Германия на Балканах в 1912 году“. След свършването на войната през 1945 г. той се завръща в университета. Продължавайки да работи на полето на балканистиката, В. А. Жебокрицки постепенно се концентрира върху българистиката и през 1955 г. защитава докторска дисертация на тема „Болгария на кануне и во время Балканских войн 1912 – 1913 г.“. Едновременно в края на 40-те – първата половина на 50-те години на XX век В. А. Жебокрицки работи и в Института по история на АН УССР [2, с. 75–76], [1, с.137–139].

В Киевския държавен университет „Т. Г. Шевченко“ историко-славистичните изследвания се развиват предимно в Катедрата по нова и най-нова история, Катедрата по история на международните отношения и външна политика на СССР, а също и в създадената през 1966 г. Катедра по история на задграничните социалистически страни.

Един от първите ученици на В. А. Жебокрицки в университета е А. К. Мартиненко, който специализира история на руско-българските отношения в началото на XX век. Ученикът на К. А. Мартиненко В. И. Голуб се занимава с изследване на проблемите на развитието на работническата класа и селяните в НРБ [2, с. 108, 62].

През 70 – 80-те години в Киевския държавен университет „Т. Г. Шевченко“ са подготвени и защитени дисертации, посветени на различни аспекти на съветско-българското сътрудничество и външната политика на НРБ: К. П. Бахмат, Е. Е. Костюк, Н. В. Мухина, Н. В. Шпакова.

Дейността на В. А. Жебокрицки способства за разпространяването на научния потенциал на историческата българистика в другите региони на Украйна и в другите републики на бившия СССР. Негови ученици впоследствие работят в Ровенския държавен педагогически институт – А.И. Черний, в Каменец-Подолския държавен педагогически институт – А. А. Копилов, в Узбекска ССР – А. Мирзаев и Ш. Файзиев. В университета също са защитени кандидатски дисертации на историци от Народна Република България: Т. Ангелов, В. Панталеев, Г. Димитров [3, с. 141-145].

Друг голям център на съсредоточие и подготовка на научен потенциал на историческата българистика в Киев възниква в Института по история на АН УССР. В Отдела по история на славяните, а по-късно Отдел по история на страните на народната демокрация, до 1955 г. по съвместителство работи В. А. Жебокрицки. Неговият ученик в института И. М. Кулинич защитава кандидатска дисертация по българистика през 1958 г. [7, с. 308].

Обаче водеща роля в по-нататъшното утвърждаване на българистиката в Института по история на АН УССР изиграва П. С. Сохан. В 1963 г. той защитава кандидатска дисертация на тема „Пламенный революционер. Жизнь и революционная деятельность Георгия Димитрова“, а по-късно ученият насочва своите усилия към изучаването на украинско-българските и съветско-българските исторически връзки.

Тези дългогодишни научни изследвания водят до защита през 1973 г. на докторска дисертация по тема „Экономическое, научно-техническое и культурное сотрудничество СССР и НРБ и участие в нем Украинской ССР (1944 – 1970 г.)“, а също и до създаване на научна школа по даденото направление [8], [7, с. 497]. Ред представители на тази школа работят по-късно в различни научни учреждения и висши учебни заведения на гр. Киев – В. В. Павленко, Е. Н. Кучменко, Е. В. Шевченко [7, с. 406, 312].

Дейността на школата на П. Сохан способства за разрастване на научния потенциал на историческата българистика в редица градове като Полтава – В. Н. Жук, Н. И. Самойленко, Горловка – Г. П. Писарева, Каменец-Подолски – С. А. Копилов, Луганск – Т. В. Татоли [12, с. 196, 466, 512].

Фрагментарно (в качеството на отделни изследователи) научният потенциал на историческата българистика в град Киев е бил представен в още няколко висши учебни заведения и академични институти: в Киевския инженерно-строителен институт – М. И. Дизанова [12, с. 164]; в Института за социални и икономически проблеми на задграничните страни към АН УССР – Н. Ф. Балтажи; в Института за изкуствознание, фолклор и етнография „М. Ф. Рилски“ – Л. А. Демиденко, специалист по етнология на българското население в Южна Украйна [9, с. 116].

Трети по значение географски център на УССР, където в следвоенните години се възвраща научният потенциал на историческата българистики, е Одеса. През 1947 г. възпитаникът на Одеската историческа школа А. С. Бейлис подготвя и защитава кандидатска дисертация на тема „Русско-болгарские отношения после Берлинского конгресса (1878 – 1886)“. По-нататъшната му научна кариера обаче се свързва не с Одеса, а с Лвов [12, с. 30].

През втората половина на 40-те – края на 80-те години на ХХ век в Одеса научни кадри по българистика през различните периоди се концентрират в Одеския държавен университет „И. И. Мечников“, Одеския държавен педагогически университет „К. Ушински“, Одеския университет по народно стопанство, Одеския технологичен институт и др. И. В. Ганевич и Г. Г. Обручков се специализират в изучаването на историята на България в периода на Втората световна война и установяването на комунистическия режим; М. Д. Дихан и А. Д. Бачински посвещават своите трудове на изследване на българската диаспора в Украйна, а също така и на връзките на Украйна и България; К. Н. Жеков, Н. Т. Чижевски и М. И. Иванов се занимават с проблемите на следвоенната история на България [12, с. 27, 112, 167, 194, 215], [7, с. 603].

Известен център по изучаване на историята на България в Западна Украйна става Лвов. Утвърждаването му в края на 40-те – началото на 50-те години на ХХ век е свързано с имената на А. С. Бейлис и Б. И. Распутнис. Лвовската българистика е съставна част на местната славистична школа – една от най-значимите в Украйна. Дълги години Института по славистика ръководи В. П. Чорний [12, с. 30, 621] – ученик на А. С. Бейлис, специалист по Българско възрождане, автор на първия и засега единствен оригинален учебник по история на България, написан и издаден на украински език [11]. През 80-те години щафетата на българистиката в Лвов продължава Т. С. Полещук.

Следващият етап в разпространяването на научния потенциал на украинската историческа българистика започва през 90-те години на ХХ век. През новата епоха намалява значението на изучаването на историята на социалистическите страни и се открива нова устойчива „социална поръчка“ в българистиката в ракурса на изучаване на историята и етнологията на българската диаспора в Украйна.

Нейната актуализация се осъществява при пресичането на няколко социокултурни тенденции. Първо, на границата на 80 – 90-те години в общественото съзнание в СССР рязко нараства интересът към отечествената история, особено към нейните „бели петна“, неизучени страници, една от които е потушаната в предходните години история на националните малцинства, в това число и на българите.

Второ, на вълната на неоромантичния национално-културен подем, обхващащ обществеността на Украйна, нараства интересът на представителите на българската етническа група към националните им корени, към историята, езика и културата на българския народ.

Трето, комплексните етнонационални изследвания се поощряват (вкл. и финансово) от държавните структури на Украйна предвид на необходимостта от изграждане на балансирана етнополитика и регулиране на международните отношения.

И, накрая, четвърто, благодарение на компактният характер на разположението на българските поселища в отделните южни региони на Украйна, тяхната история удачно се вписва в рамките на историческата регионалистика, която в 90-те години на ХХ в. преживява поредния ренесанс.

В резултат се появяват нови тенденции за разпределяне на научния потенциал на украинската историческа българистика – в регионите с компактно население на българската диаспора в Украйна – в Одеския регион (Одеса, Болград), Запорожкия регион (Запорожие, Мелитопол) и в град Николаев.

Българистиката не е загубила своето значение и в разреза на изучаването на историята на България. Известните научни школи на историческата българистика в гр. Харков, гр. Киев, гр. Лвов получават нов импулс благодарение на либерализацията и активизацията на международната дейност на университетите, установяването на преки връзки с колеги зад границата.

Отличителен белег на този период от развитието на научния потенциал на украинската историческата българистика става нейната институционализация. В началото на ХХ век се появяват научни институции, специализиращите се по българистика – Одеско научно дружество на българистите, Център по българистика и балкански проучвания в гр. Харков, Център по българистика в гр. Мелитопол, Център по български език, литература, истории и култура в гр. Киев, Културно-информационен център по българистика в гр. Бердянск и др.

Продължава тенденцията за засилване на комуникацията между историците българисти в общоукраински мащаб в рамките на редовни специализирани българистични конференции („Дриновски четения“ – Център по българистика и балкански проучвания в Харковския национален университет „Василий Каразин“, „Българите в Северното Причерноморие“ – Одеско дружество на българистите, „Приазовски българистичен семинар“ – Център по българистика в МДПУ „Богдан Хмелницки“, „Международен научно-методически семинар по български език, литература, култура и история“ в Бердянския държавен педагогически университет и др.).

Така можем да направим извод, че през втората половина на ХХ век и в началото на ХХІ век в Украйна постепенно се разширява научният потенциал на българистиката както чрез консолидация на традиционно съществуващите, така и чрез появата на нови научни центрове. Към сформираните още в ХІХ – началото на ХХ век центрове в Одеса, Киев, Харков, Лвов и редица нови. Разширяването на географията на българистичните центрове е свързано, от една страна, със сложния процес на разклонения на съществуващите научни школи, а от друга – с появата на нови огнища на българистиката в Ивано-Франковск, Донецк, Горловка, Луганск, Луцк, Ровно, Полтава, Симферопол, Каменц-Подолски, а в последните десетилетия – в Запорожие, Мелитопол, Бердянск, Николаев, Болград.

Тези огнища и центрове на българистиката са с различна концентрация на специалисти – от един-двама изследователи до сравнително големи научни колективи. Наблюдава се следната закономерност по отношение на степента на концентрация в отделните региони: научният потенциал се увеличава главно в традиционните славистични центрове (Киев, Харков, Одеса, Лвов) и в регионите, близки до компактно населените с българи селища от българската диаспора (Одеска, Николаевска, Запорожка област). Научният потенциал на българистиката е включен в регионалните научни комплекси, същевременно се наблюдава тенденция към по-тясна институционализация на научната общност на българистите в общоукраински мащаб.

Литература

1. Боев Ю. О., Кізченко А. Ф., Петерс І. А. Віктор Андрійович Жебокрицький: До 60-річчя з дня народження, В: Український історичний журнал, 1966, № 4, с. 137-139.
2. Историки-слависты СССР: биобиблиографический словарь-справочник / Отв. ред В.А. Дьяков. М.: Наука, 1981, 205 с.

3. Мартыненко А.К. Развитие исторической болгаристики в Киевском государственном университете им. Т.Г. Шевченко, В: Советская болгаристика: итоги и перспективы. М.: Наука, 1983, С., с.141-145
4. Георгий Николаевич Попов – профессор Харьковского университета. Биобиблиография. Воспоминания / сост. М. Г. Станчев, Ю. Б. Полякова; науч. ред. С. Ю. Страшнюк. Х.: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2015
5. Сайпанова А. О. Науково-педагогічна діяльність С.І. Сідельнікова : Автореф. дис... канд. іст. наук. Дніпропетровськ, 2012, 21 с.
6. Сидельников Степан Иванович - профессор Харьковского университета: биобиблиогр. указ. / сост. С. Р. Марченко, А. А. Сайпанова; вступ. ст. А. А. Сайпановой; науч. ред. С. Ю. Страшнюк; библиогр. ред. С. Б. Глибицкая; ХНУ им. В. Н. Каразина. Х.: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2009, 40 с.
7. Славчева Ц. Историческата българистика в чужбина. 1944-1980. София: Изд-во на БАН, 1983, 1004 с.
8. Сохань П.С. Экономическое, научно-техническое и культурное сотрудничество СССР и НРБ и участие в нем Украинской ССР (1944-1970 гг.) : Автореф. дисс. ...доктора ист. наук. Киев, 1973, 72 с.
9. Сохань П.С. Советская болгаристика на Украине, В: Советская болгаристика: итоги и перспективы. М.: Наука, 1983, С., с. 112-119.
10. Чернявский Георгий Иосифович: биобиблиографический указатель / М-во культуры Украины, Харьк. гос. акад. культуры, Центр болгаристики и балканских исследований имени Марина Дринова; Сост. Н. Н. Канистратенко, М. Г. Станчев, С. В. Евсеенко; науч. ред. В. Н. Шейко. Харьков, ХГАК, 2011, 93 с.
11. Чорній В.П. Історія Болгарії. Львів: ПАІС, 2007, 404 с.
12. Чуждестранна българистика през XX век. Енциклопедичен справочник. София: Академично издателство «Проф. Марин Дринов», 2008, 796 с.

Сергей Пачев, доцент, д-р, Мелитополски държавен педагогически университет „Богдан Хмельницки“, Украйна, Запорожска област, гр.Мелитопол, e-mail: cbmdpu@ukr.net